

УДК 658.338

JEL classification: O10

Людмила ШОСТАК

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра підприємництва і маркетингу
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, Україна
E-mail: Shostak.Lyudmyla@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-8786-9582

Іван БІЛЬО

кафедра підприємництва і маркетингу,
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, Україна
E-mail: biloivan24@gmail.com

Євгенія МИКИТЮК

кафедра підприємництва і маркетингу,
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, Україна
E-mail: Zhenya.mykytyuk@gmail.com

© Людмила Шостак, Іван Більо,
Євгенія Микитюк, 2021

Отримано: 02.02.2021 р.
Прорецензовано: 17.02.2021 р.
Рекомендовано до друку: 24.02.2021 р.
Опубліковано: 24.02.2021 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Людмила Шостак (Україна)
Іван Більо (Україна)
Євгенія Микитюк (Україна)

ПОТЕНЦІАЛ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕС- СЕРЕДОВИЩА

АНОТАЦІЯ

Вступ. Світова економічна спільнота досить швидкими темпами використовує всі досягнення цифровізації. Саме від її рівня розвитку залежить економічна ситуація в країні, рівень соціальної захищеності населення, перспективи розвитку бізнес-структур, налагодження зовнішньоекономічних зв'язків. Нестабільність світових ринків, наслідки пандемії, несприятливі політичні ситуації свідчать про необхідність підвищення потенціалу світової цифрової економіки, яка дуже скоро стане витіснити ринкову та стане основою національних економік країн, що прагнуть ефективного розвитку.

Мета. Метою дослідження є узагальнення теоретичних положень та аналітичної інформації щодо оцінки рівня потенціалу цифровізації бізнес-середовища.

Метод (методологія). Застосовано методи логічного узагальнення, аналізу, порівняння та синтезу для оцінки потенціалу цифровізації бізнес-середовища.

Результати. Результати дослідження свідчать про необхідність прискореного розвитку вітчизняної цифрової економіки, а рівень потенціалу цифровізації потенціалу бізнес-середовища має середній рівень, якому притаманні значні резерви до зростання.

Шостак Л., Більо І., Микитюк Є. Потенціал цифровізації вітчизняного бізнес-середовища. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 245-251.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.245>

Ключові слова: потенціал; бізнес-середовище; бізнес-структура; цифровізація; цифрова економіка; потенціал цифровізації; ІТ-покриття.

UDC 658.338

JEL classification: O10

Liudmyla SHOSTAK

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Entrepreneurship and Marketing
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Ukraine*
E-mail: Shostak.Lyudmyla@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-8786-9582

Ivan BILO

*Department of Entrepreneurship and Marketing
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Ukraine*
E-mail: biloivan24@gmail.com

Yevheniia MYKYTYUK

*Department of Entrepreneurship and Marketing
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Ukraine*
E-mail: Zhenya.mykytyuk@gmail.com

© Liudmyla Shostak, Ivan Bilo,
Yevheniia Mykytyuk, 2021

Received: 02.02.2021
Revised: 17.02.2021
Accepted: 24.02.2021
Online publication date: 24.02.2021

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Liudmyla Shostak (Ukraine)
Ivan Bilo (Ukraine)
Yevheniia Mykytyuk (Ukraine)

POTENTIAL OF DIGITALIZATION OF THE DOMESTIC BUSINESS ENVIRONMENT

ABSTRACT

Introduction. The world economic community is using all the achievements of digitalization at a fairly rapid pace. The economic situation in the country, the level of social protection of the population, prospects of development of business structures, establishment of foreign economic relations depend on its level of development. The instability of world markets, the consequences of the pandemic, unfavorable political situations indicate the need to increase the potential of the global digital economy, which will soon overtake the market and become the basis of national economies of countries seeking effective development.

Goal. The purpose of the study is to summarize the theoretical provisions and analytical information to assess the level of potential of the business environment.

Method (methodology). Methods of logical generalization, analysis, comparison and synthesis were used to assess the potential of digitalization of the domestic business environment.

Results. The results of the study indicate the need for accelerated development of the domestic digital economy, and the level of digitalization potential of the business environment has an average level, which is characterized by significant reserves for growth. The purpose of the study is to summarize the theoretical provisions and analytical information to assess the level of potential for digitalization of the business environment.

Shostak, L., Bilo, I., Mykytyuk, Y. (2021). Potential of digitalization of the domestic business environment. *Economic analysis*, 31 (1), 245-251.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.245>

Keywords: potential; business environment; business structure; digitalization; digital economy; digitalization potential; IT coverage.

Вступ

Вітчизняна економіка є плацдармом для формування нових, інтелектуальних, креативних, інтелектуально-містких ринків, в тому числі і «цифрового». Головною метою ефективного формування потенціалу цифровізації є не очікування, що процес відбудеться сам по собі, а необхідність у пошуків та стимулюванні задля прискорення розвитку, використання можливостей інтелекту та отримання цифрової доданої вартості.

Нестабільність бізнес-середовища, останні події в світі та економіці спонукають і бізнесову еліту до прискорення цифрової трансформації моделей ведення бізнесу. Саме цифровізація бізнес-процесів дозволяє забезпечити гнучкість усієї діяльності підприємства, а також дозволяє отримати стійкі конкурентні позиції бізнесу в майбутньому.

Мета та завдання статті

Метою дослідження є ідентифікація потенціалу цифровізації вітчизняної економіки, оцінка існуючого стану та виявлення перспектив здійснення. Основне завдання, що поставлене перед дослідниками є оцінка рівня потенціалу цифровізації вітчизняного бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження

Останнє десятиріччя характеризується впровадженням та широким використанням елементів цифрової економіки. Пляда як вітчизняних, так і зарубіжних вчених вважають, що цифровізація бізнес-середовища в першу чергу повинна стосуватись освітніх та наукових інтересів держави і суспільства, особливо в період інтеграції у світову економіку.

Проблема дослідження ефективності та проблемних моментів віртуалізації та цифровізації бізнес-середовища в Україні набула значної актуальності серед вітчизняних науковців, зважаючи на швидкі темпи інформатизації суспільства. Найбільш вагомими є дослідження таких авторів, як Л. Кіт, І. Маліка, А. Філіпенко, О. Джусов, С. Апальков, К. Краус, О. Голобородько та інші. Водночас значна кількість проблем щодо бачення концепції цифрового розвитку, ефективні способи залучення інновацій у розвиток цифрового бізнес-середовища, оцінювання потенціалу його розвитку залишаються не досить розкритими.

Практичним прикладом цифрової економіки, яка орієнтована на споживача є можливість держави надавати різні послуги. Наприклад, це надання громадянам довідок, отримання та реєстрація запитів або заяв, відповіді на запити в електронному вигляді, здійснення електронних платежів з будь-якої точки тощо. Особливо це стосується діяльності інтернет-магазинів, онлайн-

магазинів, використання соціальних мереж, інтернет-банкінг. Цифрова економіка або діджиталізація в сучасних умовах господарювання та в період пандемії охопила практично всі сфери життя суспільства – освіту, управління, медицину, торгівлю, різні сфери бізнесу.

Оскільки дана категорія є новою та не до кінця вивченою, то значна кількість науковців намагаються визначити сутність даної категорії. Так, Краус Н. та Голобородько О. зазначають, що цифрова епоха змінює підхід до ведення бізнесу, а також вимоги до використовуваних інформаційних технологій: систем управління маркетингом, продажами і сервісом; телефонії і месенджером; системам документообігу й управління персоналом; облікових систем і безлічі інших корпоративних додатків [1]. Причому, саме цими авторами ще й виокремлено основні цифрові технології та інноваційні продукти (послуги) – BioTech, NanoTech, RetailTech, FinTech, LegalTech, InsurTech, GovTech, BlockChain, Digital marketing, CRM&BPM тощо.

Відповідно до визначення Українського інституту майбутнього [2] цифрова економіка – це тип економіки, де ключовими факторами (засобами) виробництва є цифрові дані: числові, текстові тощо. Їх використання як ресурсу дає змогу істотно підвищити ефективність, продуктивність, цінність послуг та товарів, побудувати цифрове суспільство. У класичному розумінні цифрова економіка – це діяльність, в якій ключовими засобами виробництва є цифрові дані – як числові, так і текстові. Термін «цифрова економіка» ввів у 1995 р. Дон Тапскотт [3].

Аналіз показав, що здебільшого цифрову економіку трактують, як глобальну систему економічних та соціальних заходів, що здійснюються через інтернет, мобільну та сенсорну мережу, проте практично відсутнє формулювання потенціалу цифровізації або цифрової економіки.

На нашу думку, потенціал цифровізації бізнес-середовища базується на можливостях, отриманих від доступу до віртуального простору і характеризується збільшенням продажів, підвищенням продуктивності та освіченості працівників, зниженням окремих статей витрат, підвищенням конкурентоспроможності бізнесу.

Відповідно наслідком цифровізації економіки є процес інформаційного наповнення усіх сфер життя суспільства та бізнес-середовища. В нашому суспільстві цифровізація є головним чинником зростання світової економіки, оскільки вона сприяє підвищенню продуктивності праці, економії часу, зростанню продажів, створенню попиту на нові товари та послуги тощо. Водночас відбувається перехід від ринкової економіки до цифрового бізнес-середовища у всіх секторах національної

економіки – виробнича і невиробнича сфери, державний та приватний сектор, фінансова сфера, сфера послуг та інші.

Створення сучасного цифрового простору та відповідної інфраструктури є вигідним для всіх: і громадян, і бізнесу, і зовнішніх інвесторів. Згідно із пріоритетним сценарієм цифровізації країни першочерговим завданням є усунення законодавчих, інституційних, фіскально-податкових та інших бар'єрів, що заважають розвитку цифрової економіки [4].

Таблиця 1. Доступ до цифрових сервісів в Україні (2016 р.) [5]

Цифровий сервіс	Показник в Україні (%)	Показник у ЄС (%)
Частка електронної торгівлі у роздрібній торгівлі	4	7
Частка організацій, які застосовують CRM-системи	10	33
Частка людей, які купують онлайн	23	55
Частка людей, які отримують послуги онлайн	29	48
Частка організацій, які мають сайт	43	77
Проникнення мобільного Інтернету	47	57
Проникнення смартфонів	60	62
Проникнення Інтернету	73	82

Можемо бачити, що Україна в контексті цифровізації відстає від країн ЄС абсолютно за всіма наведеними показниками.

При оцінці рівня потенціалу цифровізації вітчизняного бізнес-середовища варто звернути увагу на основні критерії, яким вона повинна відповідати. Так, Міжнародною організацією ОЕСД (Organisation for Economic Co-operation and Development) та, вченим Томасом Мезенбургом було визначено виділяють три основні компоненти цифровізації бізнес-середовища [6]: підтримуюча інфраструктура (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі та ін.); електронний бізнес або e-business бізнес (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі); електронна комерція або e-commerce (дистрибуція товарів через Інтернет).

Варто зазначити, що вітчизняна цифрова економіка відповідає цим компонентам, причому кожний з них окремо використовується як на державному рівні, так і на рівні окремих учасників національної економіки.

Цифровізація бізнес-середовища передбачає взаємозв'язок між учасниками процесів у режимі он-лайн, який проявляється через матрицю електронного простору. Її особливістю є взаємодія суб'єктів цифрового бізнес-середовища – між представниками бізнесу, споживачами та державними органами.

Для визначення рівня потенціалу цифровізації бізнес-середовища окремої країни використовується ціла низка показників та критеріїв, але найбільш поширеними є наступні: охоплення Інтернетом, відсоток населення, що володіють цифровими компетенціями а отримують онлайн-послуги, частка інтернет-торгівлі в роздрібній мережі тощо. Розглянемо показники цифровізації бізнес-середовища України та країн ЄС (табл. 1).

Відповідно до зазначених методів оцінювання рівня цифровізації економіки та основних рейтингів, то наша держава протягом 2016-2020 рр. зробила значні зрушення в сфері цифровізації.

Рейтингові (на основі глобальних індексів розвитку) [6]:

1. У 2020 Україна — № 40 у рейтингу Networked Readiness Index (WEF) (64-те місце у 2016).

2. У 2020 Україна — №40 у рейтингу Global Innovation Index (INSEAD, WIPO) (56-те місце у 2016).

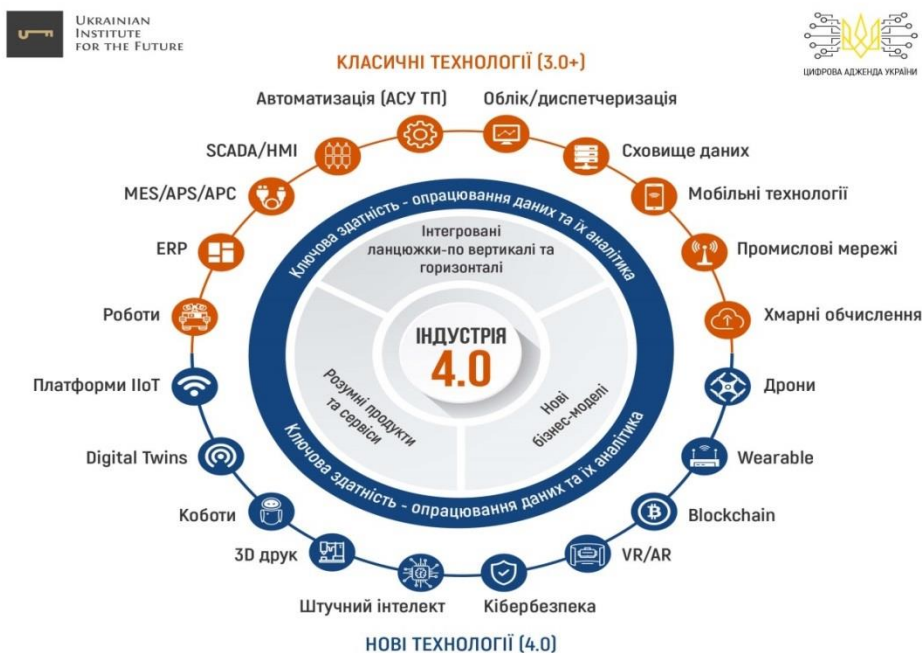
3. У 2020 Україна — №50 у рейтингу Global Competitiveness Index (WEF) (85-те місце у 2016, індекс кумулятивний).

Як бачимо, Україна є досить активним учасником процесу цифровізації економіки, що в майбутньому призведе до зростання економічних та соціальних показників розвитку.

Крім того, цифровізація повинна забезпечувати кожному громадянину рівний та необмежений в правах доступ до послуг, інформації, інформаційно-комунікаційних технологій. Саме такі вимоги прискорюють розвиток інформатизації суспільства та окремих сфер національної економіки.

При здійсненні цифровізації основним елементом ключових цифрових трансформацій є цифрові технології (рис 1). Варто зазначити, що саме існування технологій всіх наведених видів дозволить ефективно здійснювати цифровізацію будь-якої галузі, суспільства та економіки країни.

Цифрові технології для здійснення цифровізації

* Джерело: Національна стратегія Індустрії 4.0, АППАУ.

Досить важливим є той чинник, що практично весь вітчизняний бізнес підтримує та реально впроваджує цифровізацію економіки. Використанням ІТ – технологій супроводжуються практично більшість бізнес-проєсів.

Варто зазначити, що цифровізація бізнес-середовища, як і будь-яке економічне явище чи процес як правило мають певні наслідки. Зазвичай, ці наслідки поділяються на позитивні та негативні а в окремих випадках на критичні.

Цифровізація бізнес-середовища тягне за собою певні вигоди, які варто розглядати з позиції економічного та соціального характеру. Досить позитивним моментом цифровізації бізнес-середовища – це зміна підходів до ведення бізнесу, управління маркетинговою та сервісною діяльністю, удосконалення системи документообігу та управління персоналом, покращення облікових додатків, сприяння розвитку інтернет-торгівлі тощо.

Що стосується основних засад використання цифрових технологій бізнесом, то ІТ-індустрія вийшла на 2 місце в українському експорті послуг та становить 20% загальної величини послуг. Для порівняння, у структурі експорту до Великої Британії, наприклад, понад 50% – експорт ІТ-послуг. Індустрія інформаційних технологій дає понад 3% ВВП Україні. Згідно з даними НБУ, вітчизняна ІТ-індустрія за перше півріччя 2018 року принесла українській економіці 1,5 млрд дол. експортної виручки. Це на 29% більше показників 2017 року. Рівень зайнятості у галузі зріс у 2018 році на 30 тис.

осіб. За результатами 2017 року обсяг виручки ринку ІТ-послуг становить 3,6 млрд дол., а кількість ІТ-спеціалістів становила понад 120 тис. осіб із середнім рівнем оплати праці 1,8-2 тис. дол. на місяць. Крім того, у 2018 році у світовий рейтинг «ТОП-500 найкращих ІТ-розробників» увійшли 12 українських та міжнародних компаній, що мають представництва в Україні. Минулого року їх було лише 8 [7].

Досить важливим варто виділити той момент, що цифровізація бізнес-середовища пов'язана з усуненням так званих бар'єрів (законодавчі, інституційні, фіскальні, податкові тощо). Причому, якщо не буде сформована система мотивації цифровізації, тобто доступності до цифрових технологій (фінансова та технологічна), створенні умов для використання цифрових засобів при веденні бізнесу, то рівень вітчизняної цифрової економіки залишиться на початковому етапі.

За даними дослідження некомерційної організації Internet Corporation for Assigned Names and Numbers [8], Україна посідає 39 місце за показниками ступеню розвитку телекомунікаційної інфраструктури (доступу до мережі, швидкості каналів зв'язку, вартості трафіку). Причому, досить невисоке місце в рейтингу тим не менше дозволяє Україні скоротити «електронні бар'єри», які в багатьох випадках є штучно створеними та налагодити швидкі темпи розвитку цифровізації.

Незважаючи на цілу низку позитивних моментів, процес цифровізації тягне за собою і негативні наслідки, особливо вони стосуються суспільства.

Негативні наслідки цифровізації:

- збільшення безробіття (поява цілого класу «зайвих» людей, тотальне перенаванчання персоналу, руйнування звичних механізмів «гарантій майбутнього» (гідної пенсії, гарантованого соціального захисту тощо));
- рівень загального добробуту населення буде теж зменшуватись, а відповідно і платоспроможний попит, що в свою чергу може призвести до уповільнення розвитку окремих секторів економіки.

Однозначно, що основою цифровізації економіки є звичайно розвиток ІТ-технологій та супутніх ним послуг. В додатку 1 наведено Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index) за 2013-2017 рр., який свідчить про розвиток саме цифрової економіки та перспективи.

Україна за цим рейтингом у 2017 році посіла 79 місце, погіршивши свої позиції порівняно з попереднім роком, незважаючи на деяке покращення значень самих індексів. З огляду на представлені у табл. 2 дані можна зробити висновки про те, що в Україні спостерігається зростання «цифрового розриву» за рахунок суттєвого відставання розвитку цифрових технологій від цього показника розвинених країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краус Н., Голобородько О., Краус К. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.
2. Український інститут майбутнього. Україна 2030 Е-країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
3. Коровайченко Н. Ю. Передумови інтеграції України до єдиного цифрового ринку Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2017. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5648>
4. Соколова Г. Б. Деякі аспекти розвитку цифрової економіки в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1. С. 92–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2018_1_17.
5. Freedom of expression and the digital environment in Easten Africa. URL: <https://www.article19.org/>
6. Цифрова адженда України — 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) / Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.
7. Піжук О. І. Цифрова трансформація економіки як основа її конкурентоспроможності. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 6 (17). С. 79-83.
8. Боднар О. Цифровізація та конкурентоспроможність бізнесу – ключові драйвери розвитку української економіки. URL: <https://business.ua/liitsa/item/2452-tsifrovizatsiya-ta-konkurentospromozhnist-biznesu-klyuchovi-drajveri-rozvitku-ukrajinskoji-ekonomiki>.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Цифровізація бізнес-середовища зазвичай підвищує рівень її конкурентоспроможності, є перспективним напрямком розвитком всіх учасників регіонального та галузевого бізнесу, а рівень цифрової трансформації економіки країни є її візитівкою при оцінюванні інвестиційного потенціалу.

Відповідно не викликає сумніву твердження, що чим вищий рівень потенціалу цифровізації бізнес-середовища тим вищий рівень розвитку суспільства, національної, продуктивного управління бізнесом, соціальної сфери тощо. Причому цифровізація бізнес-середовища є ще й питанням національної безпеки держави, фінансово-економічної безпеки бізнесу, конкуренції вітчизняного бізнесу та місце на міжнародному ринку.

Успішний розвиток цифровізації необхідний для швидкого подолання державою «цифрового розриву» та стимулювання розвитку економіки в цілому.

Подальші дослідження будуть присвячені виявленню шляхів підвищення рівня потенціалу цифровізації вітчизняного бізнес-середовища із використанням національних стандартів та передових практик найбільш розвинутих світових лідерів.

REFERENCES

1. Kraus, N., Holoborodko, O., and Kraus, K. (2018). Tsyfrova ekonomika: trendy ta perspektyvy avanharnoho kharakteru rozvytku. *Efektivna ekonomika*, 1. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf [in Ukrainian].
2. Ukrainskyi instytut maibutnoho. (n.d.) *Ukraina 2030 E-kraina z rozvynutoiu tsyfrovoiu ekonomikoiu*. Retrieved from: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> [in Ukrainian].
3. Korovaichenko, N. Yu. (2017). Peredumovy intehratsii Ukrainy do yedynoho tsyfrovoho rynku Yevropeiskoho Soiuzu. *Efektivna ekonomika*, 6. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5648> [in Ukrainian].
4. Sokolova, H. B. (2018). Deiaki aspekty rozvytku tsyfrovoi ekonomiky v Ukraini. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, 1, 92–96. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2018_1_17 [in Ukrainian].
5. *Freedom of expression and the digital environment in Eastern Africa*. (n.d.). Retrieved from: <https://www.article19.org> [in Ukrainian].
6. *Tsyfrova adzhenda Ukrainy — 2020 («Tsyfrovyi poriadok dennyi» — 2020)*. (n.d.). Retrieved from: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> [in Ukrainian].
7. Pizhuk, O. I. (2018). Tsyfrova transformatsiia ekonomiky yak osnova yii konkurentospromozhnosti. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 6 (17), 79-83 [in Ukrainian].
8. Bodnar, O. (n.d.). *Tsyfrovizatsiia ta konkurentospromozhnist biznesu — kluchovi draivery rozvytku ukrainskoi ekonomiky*. Retrieved from: <https://business.ua/litsa/item/2452-tsyfrovizatsiia-ta-konkurentospromozhnist-biznesu-klyuchovi-drajveri-rozvitku-ukrajinskoji-ekonomiki> [in Ukrainian].